

Okruh č. 8 – Komunikace u osob se SP

- communicatio – spojení, sdělování
- obecně lidská schopnost využívat výrazových prostředků pro vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů
- komunikační schopnost - užívat jazyk jako systém znaků a symbolů ve všech jeho formách
- komunikační proces – sdělování a výměna informací

Komunikace

- *verbální* - mluvená řeč, psaná forma řeči, znakový jazyk
- *neverbální* - pohledy, mimika, gesta, fyzický postoj, haptika

Dělení komunikačních forem u SP (Krahulcová-Žátková, 2002)

- Daktylní abeceda (datylotika) – prstová abeceda
- Pomocné artikulační znaky
- Hand Mund systém, Cued speech
- Mluvená hlásková řeč
- Psaná forma řeči
- Znakový jazyk
- Znakovaný jazyk
- Mimika
- Gestikulace
- Dramatizace
- Pantomima

Daktyl (prstová abeceda)

- vizuálně-motorická komunikační forma
- využívá různých poloh a postavení prstů k vyjádření hlásek

Druhy daktylu:

- jednoruční
- dvouruční
- smíšený
- dlaňový daktyl hluchoslepých – taktilní forma

Nevýhody užívání prstové abecedy

- nutná znalost jazyka v psané podobě
- hláskování slova, věty
- pomalejší než mluvení
- ovlivněno úrovní motoriky

Přednosti užívání prstové abecedy

- podporuje zapamatování slov a jejich analýzu a syntézu (při počátečním čtení)
- snadno reprodukovatelný, rychlejší než písmo
- pomáhá při artikulaci
- slouží k pojmenovávání tam, kde chybí znak

Pomocné artikulační znaky (PAZ)

- gestické pomůcky k podpoře vnímání a produkce hlásek
- vztahují se k fonémům x daktylní znaky ke grafémům
- používají se při tvorbě, fixaci a automatizaci správné artikulace u SP
- upozorňují na správnou
 - polohu mluvidel
 - rezonanci mluvidel
 - charakter výdechového proudu

- SP děti se s PAZ seznamují v MŠ, příp. již při logopedické péči před nástupem do MŠ
- jedna ruka znázorňuje PAZ a druhá ruka odhmatává vibrace nebo kontroluje výdechový proud
- PAZ splňují požadavek multisenzoriálního vnímání – zrak, hmat, zbytky sluchu

Hand Mund systém

- manuálně orální systém
- druh fonetické prstové abecedy, znázorňující činnost té části mluvidel, která je při artikulaci zraku nepřístupná
- např. poloha jazyka znázorněna zvednutím prstů

Cued speech - doplněné odezírání

Mluvená hlásková řeč

- kontakt s majoritní společností
- rozvoj řeči v MŠ, ZŠ
- individuální logopedická péče
- nutný nácvik **odezírání**

Odezírání

- vnímání mluvy zrakem a její chápání podle pohybů úst, mimiky, výrazu očí, gestikulace
- SP vnímá při odezírání *kinémy*, tzn. mluvně pohybové útvary, odlišitelné od jiných
- kinémů je **11** - 4 pro samohlásky (A,E,I,O+U) a 7 pro souhlásky. (Krahulcová, 1998) (Někteří autoři rozlišují 8 kinémů pro souhlásky.)
-

- bilabiální kiném (P,B,M)
- labiodentální kiném (F,V)
- lingvoalveolární kiném (T,D,N, Ť,Ď,Ň)
- kiném ostrých sykavek (S,Z,C,Ř)
- kiném tupých sykavek (Š,Ž,Č)
- lingvoalveolární a vibrační kiném (L,R,J)
(někde právě bývá označována hláska J jako samostatný 8. kiném)
- velární kiném (K,G)
- bez viditelného kinému (např. H,CH,N)

Stupně odezírání

- **Ideovizuální** (globální, pasivní, primární) odezírání - dítě si na základě častého opakování spojuje pojem s faciálním obrazem osoby
- **Vizuálně-fonetické** (technické, lexikální) odezírání - dítě, které začíná mluvit nebo už mluví, spojuje faciální obraz s konkrétním jevem a při vlastním vyslovování také s vnímáním své artikulace
- **Ideativní** (rozumové, integrální) odezírání - dítě vnímá zrakem komplexně projev mluvící osoby a dokáže si (po pochopení obsahu) doplňovat to, co se mu nepodařilo odezřít

Vnější podmínky pro odezírání

- osvětlení - intenzita a směr
- konverzační vzdálenost, poloha obličeje mluvčího
- zrakový kontakt
- mluvní technika - anatomické zvláštnosti mluvních orgánů
 - přiměřená artikulace
 - znalost konverzačního tématu

Vnitřní podmínky pro odezírání

- *fyzilogické* – neporušené mentální funkce a zrak, schopnost využití zbytků sluchu a vibrační vnímání, celkový stav organismu
- *psychické* – kvalita pozornosti, paměť, vrozené předpoklady, úroveň myšlenkových operací, schopnost převádět zrakové vjemy do pojmů, sociální zralost
- *verbální* – slovní zásoba, znalost mluvnice užívaného jazyka, znalost větného kontextu, dosažený stupeň dorozumívacích schopností

Psaná forma řeči - cílem je rozumět psanému textu a umět vyjadřovat myšlenky psanou formou

Možnosti výuky čtení:

- globální čtení
- analyticko-syntetická metoda

Mimika

- vyjadřuje pomocí výrazu obličeje emoce, např. zlé nebo radostné pohledy
- mimika může být součástí znaku (tzv. nemanuální faktory)

Gestikulace

- umožní první porozumění řeči
- podporuje schopnost nápodoby
- připravuje půdu pro používání slov

Dramatizace

- nácvik sociálních dovedností

Pantomima

- kultura neslyšících

Doporučená literatura:

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 2002